

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-18>

УДК 341.75

ВОРОНОВА Олена

Одеський національний економічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8719-5546>

МІСЦЕ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ В РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Метою наукової статті є висвітлення місця дипломатичного протоколу у розвитку міжнародних економічних відносин. Виявлено, що економічна дипломатія є особливою сферою системи міжнародних економічних відносин. Встановлено, що важливу роль у здійсненні економічної демократії відіграє дипломатичний протокол. З'ясовано, що дипломатичний протокол являє собою сукупність правил, традицій і звичаїв, яких дотримуються уряди, міністерства закордонних справ, дипломатичні представництва та інші офіційні особи під час міжнародного спілкування. Визначено, що основою дипломатичного протоколу є правила міжнародної ввічливості, закріплені Віденською конвенцією про дипломатичні відносини 1961 р. Виявлено, що правила та норми дипломатичного протоколу регулюють практично всі форми зовнішньополітичного та міжнародного економічного співробітництва. Встановлено, що дипломатичний етикет і церемоніал є органічними частинами дипломатичного протоколу. Визначено, що положення демократичного протоколу у сфері зовнішньоекономічної діяльності надають діловому світу універсальні та загальновизнані правила поведінки, сприяють взаєморозумінню між представниками різних країн, роблять їх спілкування гармонійним, приємним і корисним, активно сприяють розвитку політичного, економічного та соціально-культурного середовища.

Ключові слова: дипломатичний протокол, дипломатичний етикет, церемоніал, міжнародні правила ввічливості, міжнародні економічні відносини.

VORONOVA Olena

Odessa National Economic University

THE PLACE OF THE DIPLOMATIC PROTOCOL IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

The beginning of the new millennium demonstrates the plunge of the modern world into an era of deep interdependence. The global economy and advanced technologies are blurring borders and distances. The main task now is to strengthen the positive forces of interdependence and minimize negative risks. A constructive dialogue should take place in order to solve problems in various spheres of life. Overcoming the economic crisis, combating global warming, poverty, disease and the lack of educational opportunities, increasing security and reducing religious, cultural and ideological conflicts requires enormous international cooperation, in which diplomacy and the competent application of diplomatic protocol will play a key role. In the modern conditions of the development of international economic relations between states, the importance of diplomatic means of ensuring such relations is increasing, a special place among which belongs to the diplomatic protocol.

The purpose of the scientific article is to highlight the place of the diplomatic protocol in the development of international economic relations. It was revealed that economic diplomacy is a special sphere of the system of international economic relations. It has been established that the diplomatic protocol plays an important role in the implementation of economic democracy. It was found that the diplomatic protocol is a set of rules, traditions and customs followed by governments, ministries of foreign affairs, diplomatic missions and other officials during international communication. It was determined that the basis of the diplomatic protocol is the rules of international courtesy established by the Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961. It was revealed that the rules and regulations of the diplomatic protocol regulate almost all forms of foreign policy and international economic cooperation. It is established that diplomatic etiquette and ceremonial are organic parts of diplomatic protocol. It is found that the practical significance of diplomatic etiquette is that at different levels of communication, which must be documented, established forms of common courtesy can be used without much effort in communication. It was determined that the provisions of the democratic protocol in the field of foreign economic activity provide the business world with universal and generally recognized rules of conduct, promote mutual understanding between representatives of different countries, make their communication harmonious, pleasant and useful, actively contribute to the development of the political, economic and socio-cultural environment. It was revealed that in international diplomatic contacts a special place is given to the diplomatic protocol. Diplomatic protocol regulates international economic relations and diplomatic practice, is based on international principles of courtesy and is carried out with the help of norms and etiquette.

Keywords: diplomatic protocol, diplomatic etiquette, ceremonial, international rules of courtesy, international economic relations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Початок нового тисячоліття демонструє занурення сучасного світу в епоху глибокої взаємозалежності. Глобальна економіка та передові технології стирають кордони та відстані. Головним завданням зараз є посилення позитивних сил взаємозалежності та мінімізація негативних ризиків. Має відбуватися конструктивний діалог, щоб вирішувалися проблеми в різних сферах життя. Подолання економічної кризи, боротьба з глобальним потеплінням, бідністю, хворобами та відсутністю освітніх можливостей, підвищення безпеки та зменшення релігійних, культурних та ідеологічних конфліктів вимагає величезної міжнародної співпраці, в якій дипломатія та грамотне застосування дипломатичного протоколу відіграватимуть ключову роль. У сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин між

державами посилюється значення дипломатичних засобів забезпечення таких відносин, особливе місце серед яких належить дипломатичному протоколу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематичні аспекти розвитку міжнародних економічних відносин з позиції дипломатичних засад вивчали Ю. Алданов, В. Воронкова, І. Забара, Я. Кавин, О. Кавин, О. Ковтун, І. Майдан, І. Новицька, В. Резніченко, І. Чичало-Кодрацька, О. Шаров, Н. Шевченко, Т. Шинкаренко та інші. Враховуючи актуальність досліджень зазначених науковців, доцільно відзначити, що питання місця дипломатичного протоколу у розвитку міжнародних економічних відносин потребують додаткового вивчення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета наукової статті полягає у висвітленні місця дипломатичного протоколу у розвитку міжнародних економічних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічна дипломатія є складовою частиною зовнішньополітичної діяльності держави у сфері міжнародних економічних відносин. Економічна дипломатія є особливою сферою системи міжнародних економічних відносин. З метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни суб'єкти міжнародних економічних відносин використовують стандарти та методи економічної демократії. До них належать принципи взаємовідносин, кодекси поведінки, правила, обмеження, санкції, превентивні заходи, стимули та рівні підзвітності.

Економічна дипломатія спрямована на виконання цілей і завдань торговельної політики, захист внутрішнього ринку від наслідків кризових явищ у світовій економіці, занадто сильної іноземної конкуренції, різкого збільшення імпорту та інших несприятливих умов для розвитку економіки, а також захист прав та економічних інтересів вітчизняних компаній та інших суб'єктів господарювання за кордоном [1].

Важливу роль у здійсненні економічної дипломатії відіграють різноманітні програми та правові документи, що регулюють міжнародні економічні відносини, зокрема декларації, дипломатичні документи, договори, заключні чи загальні акти, комерційні контракти, конвенції, меморандуми, протоколи, угоди та інші міжурядові документи [2].

Важливість ролі переговорів у міжнародному бізнесі визначається складністю та непередбачуваністю міжнародних економічних відносин, впливом зовнішніх обставин на зовнішній розвиток окремих підприємств та їх позиції на світовому ринку. У процесі міжнародного економічного обміну підприємства різних країн реалізують власні економічні інтереси, в результаті чого виникають протиріччя, а переговори дають можливість подолати ці протиріччя та вирішити проблеми у міжнародному економічному співробітництві на взаємну вигоду партнерів.

Кожен народ має свої звичаї та традиції, які виникли під впливом умов життя людей. У сучасному світі дотримання протокольних норм необхідне для встановлення політичних, економічних, культурних і навіть сімейних контактів. Під протоколом розуміється успішне проведення дипломатичних прийомів, протокольних прийомів, урочистостей, пам'ятних заходів. Протоколи є невід'ємною частиною суспільного спілкування та міждержавних відносин. Протокол містить норми, яких повинні дотримуватися всі представники, дипломати та політики інших країн. Країни мають право відповідним чином змінювати церемоніальні норми (національні особливості дипломатичних церемоній і міжнародний етикет) відповідно до звичаїв, традицій, політичних, соціальних, етнічних, конфесійних і культурних умов [3, с. 546–554].

Дипломатичний протокол – це сукупність правил, традицій і звичаїв, яких дотримуються уряди, міністерства закордонних справ, дипломатичні представництва та інші офіційні особи під час міжнародного спілкування [4, с. 35]. Дипломатичний протокол визначає порядок здійснення різноманітних дипломатичних актів і форму взаємовідносин між дипломатами та провідними державними діячами різних країн [5, с. 27; 6]. Дипломатичний протокол – це не лише зведення загальноприйнятих правил, а й організаційно-політичний інструмент, який регулює міжнародні економічні відносини та сприяє виконанню зовнішньополітичних завдань. Дипломатичний протокол є інтегрованим організаційно-політичним інструментом дипломатичної служби та професійного сприяння зовнішньополітичній діяльності державних структур. Це одна із загальноновизнаних інструментальних складових дипломатичної діяльності, спрямована на успішну реалізацію цілей і завдань зовнішньої політики будь-якої країни [7, с. 66].

Як зазначалося вище, основою дипломатичного протоколу є правила міжнародної ввічливості, закріплені Віденською конвенцією про дипломатичні відносини 1961 р. [8]. Міжнародні правила ввічливості є одним із загальноновизнаних і важливих міжнародних стандартів, які складають основу зарубіжної церемоніальної практики. Ці правила диктують певну повагу до символів національного суверенітету. У різних державних церемоніях, офіційних церемоніях і дипломатичних поїздках дотримання встановлених протоколів є одним з найважливіших правил проведення церемоній. У дипломатичному середовищі питання дипломатичного стажу має особливе значення.

Правила дипломатичного протоколу дозволяють підтримувати нормальні відносини між країнами та їх представниками навіть у разі виникнення претензій і розбіжностей між сторонами. Протокол – це свого роду нейтральний майданчик зі своїми правилами і законами, і кожен, хто на ньому перебуває, повинен дотримуватися загальних вимог. Однак не завжди існують сучасні правила протоколу. Міжнародні правила ввічливості є формою соціального регулювання, заснованого на стереотипах поведінки. Під міжнародною ввічливістю розуміють правила, які не мають юридичної сили і є правилами добросовісності, коректності, стриманості, турботи та взаємоповаги учасників міжнародного спілкування. Таким чином, міжнародні правила ввічливості не мають обов'язкової юридичної сили, але мають моральні та політичні зобов'язання для держав.

Розроблені на сьогодні правила та норми дипломатичного протоколу регулюють практично всі форми зовнішньополітичного та міжнародного економічного співробітництва. Варто зауважити, що дипломатичний протокол не виник раптово, а бере свій початок у далекому минулому.

Дипломатичний етикет і церемоніал є органічними частинами дипломатичного протоколу. Необхідність дотримання протокольних норм у дипломатичній діяльності держав викликала необхідність створення спеціальних протокольних служб, які існували в кожній країні і були покликані забезпечити належне відображення цих норм у дипломатичній практиці. Наприклад, питаннями протокольної практики в системі української дипломатичної служби займається Департамент Державного Протоколу та Церемоніалу – політико-структурний підрозділ МЗС України. Цей департамент створено з метою забезпечення різними засобами та нормами дипломатичного протоколу зовнішньополітичної діяльності України, застосування узгоджених протокольних практик під час прийому іноземних офіційних представництв в Україні та проведення візитів глав держав за кордоном [9].

Дипломатичний етикет є одним з органічних елементів дипломатичного протоколу. Якщо дипломатичний протокол є вираженням ввічливості у відносинах між країнами, то дипломатичний етикет розуміється як прояв ввічливості у відносинах між урядовцями, політиками та громадськими діячами, які представляють країну [10, с. 36–47].

Вимоги до дипломатичного етикету як набору правил поведінки дипломатів та інших офіційних осіб у стосунках один з одним і на різних офіційних дипломатичних заходах сформувалися протягом історії. В основному вони міжнародні, і разом з тим етикет у кожній країні має свої істотні особливості, які визначаються історичними, релігійними, національними та іншими традиціями і звичаями. Дипломатичний етикет поєднує формальні правила зі здоровим глуздом, раціональністю та корисністю змісту в даній ситуації [11].

Практичне значення дипломатичного етикету полягає в тому, що на різних рівнях спілкування, які необхідно задокументувати, можна використовувати усталені форми загальноприйнятої ввічливості без особливих зусиль у спілкуванні. Тому цінності та норми, прийняті міжнародними організаціями, базуються на дипломатичному протоколі. Правила протоколу вивчаються та використовуються державними органами, агентствами, органами державної влади та бізнес-структурами для спілкування на міжнародному рівні. Важливою тенденцією розвитку сучасної дипломатії є зростання її ролі як важливого чинника здійснення глобальних змін еволюційним і демократичним шляхом. Взаємозалежність і переплетення питань політичного, економічного та соціального характеру визначили розвиток європейських відносин на демократичній основі. Тому дипломатичний етикет об'єктивно вимагає розвитку дипломатичних відносин на основі гуманітарної дипломатії, яка проголошує перевагу прав людини поза традиційними межами виключної правосуб'єктності держави.

Згідно з дипломатичним протоколом, такі конференції не можуть розглядати питання, безпосередньо пов'язані з внутрішньою владою держави, а також питання, спрямовані на підтримку та розвиток політичних, економічних, торгових, культурних і науково-технічних відносин.

Правила і норми дипломатичного протоколу й етикету являють собою своєрідний синтез тієї чи іншої суспільно-політичної формації, відображають і враховують сучасні тенденції світового розвитку, нові політичні реалії, зміни традиційного образу дипломатії, зміни професіоналізму самої дипломатії. Значні зміни в організації міжнародних відносин вимагають відповідного інструментарію, який включає зміни та дипломатичний протокол. Дипломатичний протокол містить правила проведення церемоній. Дипломатичні церемонії мають на меті створити нормальне середовище та належні умови в кожній країні, щоб відносини між урядами та їхніми посадовими особами могли розвиватися в мирній, дружній та нормальній атмосфері [12].

Положення протоколу у сфері зовнішньоекономічної діяльності надають діловому світу універсальні та загальновизнані правила поведінки, сприяють взаєморозумінню між представниками різних країн, роблять їх спілкування гармонійним, приемним і корисним, активно сприяють розвитку політичного, економічного та соціально-культурного середовища.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, результати проведених досліджень засвідчують, що у міжнародних дипломатичних контактах особливе місце відводиться дипломатичному протоколу. Дипломатичний протокол регулює міжнародні

економічні відносини та дипломатичну практику, базується на міжнародних принципах ввічливості та здійснюється за допомогою норм і етикету.

Література

1. Шаров О. Щодо шляхів вдосконалення організації роботи в галузі економічної дипломатії: стратегічні аспекти: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2012. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/975/>
2. Training Programmes on Commercial and Economic Diplomacy. URL: <http://surl.li/alqer>
3. Майдан І.Г. Як я був першим послом незалежної України в Ірані. Україна дипломатична. 2015. Вип. 16. С. 546-554.
4. Ходжсон Джейн. Ефективне ведення переговорів: Тактика швидкого реагування: (Нові підходи до творчого мислення та вирішення проблем) / пер. з англ., за ред. Л. І. Байсари. Баланс-Аудит, 2012. 242 с.
5. Воронкова В.Г. Етика ділового спілкування: підручник. Київ: Патерик, 2016. 312 с.
6. Шевченко Н.О. Особливості дипломатичного протоколу при монархічних дворах Європи. Юридична газета онлайн. 2019. Вип. 17. С. 1-9.
7. Алданов Ю.В., Забара І.М., Резніченко В.І. Право зовнішніх зносин: Дипломатичне право, дипломатичне право міжнародних організацій, право спеціальних місій, консульське право: Збірник документів. Київ: Промінь, 2003. 784 с.
8. Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf.
9. Чичкало-Кондрацька І. Б., Новицька І. В. Дипломатичний та діловий протокол. Полтава: НУПП, 2020. 70 с.
10. Шинкаренко Т.І. Дипломатичний протокол та етикет. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 296 с.
11. Ковтун О.Ю. Еволюція дипломатичного протоколу та етикету впродовж перших десятиліть XXI століття. The 1st International scientific and practical conference «Topical issues of modern science, society and education» (August 8-10, 2021) SPC. Scicconf.com.ual, Kharkiv, Ukraine. 2021. С. 790-794.
12. Кавин Я., Кавин О. Дипломатичний протокол як форма міжнародної комунікації та його вплив на формування сучасних зовнішніх відносин. Глобальний і регіональний виміри міжнародної безпеки: колективна монографія / Мальський Маркіян, Вовк Роман, Чайковський Марек та ін.; за ред. Маркіяна Мальського, Романа Вовка, Пйотра Байора. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 348-365.

References

1. Sharov, O. (2012). Shchodo shliakhiv vdoskonalennia orhanizatsii roboty v haluzi ekonomichnoi dyplomatii: stratehichni aspekty: analitychna zapyska [Regarding ways of improving the organization of work in the field of economic diplomacy: strategic aspects: analytical note]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen – National Institute of Strategic Studies. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/975/> [in Ukrainian]
2. Training Programmes on Commercial and Economic Diplomacy. Retrieved from: <http://surl.li/alqer> [in English]
3. Maidan, I.H. (2015). Yak ya був pershyim poslom nezalezhnoi Ukrainy v Irani [How I was the first ambassador of independent Ukraine in Iran]. Ukraina dyplomatychna – Ukraine is diplomatic, 16, 546–554 [in Ukrainian]
4. Khodzson, D. (2012). Efektyvne vedennia perehovoriv: Takyka shvydkoho reahuvannia: (Novi pidkhody do tvorchoho myslennia ta vyrishennia problem) [Effective negotiation: Rapid response tactics: Hodgson, Jane (New approaches to creative thinking and problem solving)] / (Per. z anhll., za red. L. I. Baisary). Balans-Audyt, 242 p. [in Ukrainian]
5. Voronkova, V.H. (2016). Etyka dilovoho spilkuvannia: pidruchnyk [Ethics of business communication: a textbook]. Kyiv: Pateryk, 312 p. [in Ukrainian]
6. Shevchenko, N.O. (2019). Osoblyvosti dyplomatychnoho protokolu pry monarkhichnykh dvorakh Yevropy [Peculiarities of the diplomatic protocol at the monarchical courts of Europe]. Yurydychna hazeta onlain – Legal newspaper online, 17, 1-9. [in Ukrainian]
7. Aldanov, Yu.V., Zabara, I.M., Reznichenko, V.I. (2003). Pravo zovnishnykh znosyn: Dyplomatychne pravo, dyplomatychne pravo mizhnarodnykh orhanizatsii, pravo spetsialnykh misii, konsulskie pravo: Zbirnyk dokumentiv [Law of foreign relations: Diplomatic law, diplomatic law of international organizations, law of special missions, consular law: Collection of documents]. Kyiv: Promeni, 784 p. [in Ukrainian]
8. Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf [in English]
9. Chychkalo-Kondratska, I.B., Novytska, I.V. (2020). Dyplomatychnyi ta dilovyi protokol [Chychkalo-Kondratska I. B., Novytska I. V. Diplomatic and business protocol]. Poltava: NUPP, 70 p. [in Ukrainian]
10. Shynkarenko, T.I. (2007). Dyplomatychnyi protokol ta etyket [Diplomatic protocol and etiquette]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 296 p. [in Ukrainian]
11. Kovtun, O.Iu. (2021). Evoliutsiia dyplomatychnoho protokolu ta etyketu vprodovzh pershykh desiatylyt KhKhI stolittia [The evolution of diplomatic protocol and etiquette during the first decades of the 21st century]. The 1st International scientific and practical conference «Topical issues of modern science, society and education» (August 8-10, 2021) – The 1st International scientific and practical conference "Topical issues of modern science, society and education" (August 8-10, 2021), SPC. Scicconf.com.ua, Kharkiv, Ukraine, 790-794 [in Ukrainian]

12. Kavyn, Ya., Kavyn, O. (2020). *Dyplomatychnyi protokol yak forma mizhnarodnoi komunikatsii ta yoho vplyv na formuvannia suchasnykh zovnishnikh vidnosyn* [Diplomatic protocol as a form of international communication and its influence on the formation of modern foreign relations]. *Hlobalnyi i rehionalnyi vymiry mizhnarodnoi bezpeky: kolektyvna monohrafiia – Global and regional dimensions of international security: a collective monograph* / Malskyi Markiiian, Vovk Roman, Chaikovskyyi Marek ta in.; za red. Markiiiana Malskoho, Romana Vovka, Piotra Baiora. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 348-365 [in Ukrainian]